גמרא

דברי חנן היא רבא אמר אפי' תימא דברי הכל גבי מודר הנאה דיהיב (א) על מנת שלא לפרוע מאי חנן דתנן א)מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופירנס את אשתו חנן אמר איבד את מעותיו נחלקו עליו בני כהנים גדולים ואמרו ישבע כמה הוציא ויטול א"ר דוסא בן הרכינס כדבריהם אמר ר' יוחנן בן זכאי ב)יפה אמר חנן הניח מעותיו על קרן הצבי רבא לא אמר כרב הושעיא דקא מוקים לה למתניתין כר"ה רב הושעיא לא אמר כרבא גזירה שלא ליפרע משום ליפרע: מחזיר לו את אבידתו: פליגי בה ר' אמי ור' אסי חד אמר לא שנו אלא בשנכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה דכי מהדר ליה מידעם דנפשיה קא מהדר ליה אבל נכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר לא קא מהדר ליה דקא (ב) מהני ליה פרוטה ג)דרב יוסף וחד אמר ד)אפי' נכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר מהדר ליה ומשום פרוטה דרב יוסף לא שכיח

תנן

רש"י

דברי חנן היא. דאמר איבד מעותיו שאין למלוה על בעלה של זו כלום הואיל ולא נתן בידו אלא הבריח ארי מעליו שפירנס את אשתו שהוא חייב לזונה ה"נ כי פרע חובו אברוחי ארי הוא שאין לו לפרוע (ג) על החוב כלום ולהכי שרי. דאי כהנים גדולים דפליגי עליה דחנן היא כיון דאמרי ישבע כמה הוציא ויטול מן הבעל הכא נמי סבירא להו כי פרע חובו יכול הפורע לגבות מן הלוה ולהכי הוי הנאה גמורה אם אין הפורע חוזר וגובה ממנו ואסור: **דיהיב ליה ע"מ שלא לפרוע.** מזה דהשתא כי פורעו זה לא הוי הנאה הואיל ואי בעי לא מצי למיגבא מיניה כלום. ושוקל לו את שקלו נמי מוקמינן ליה לדברי הכל כה"ג שאינו מהנה לו כלום כגון שהוא עצמו שקל את שקלו ושגרו לירושלים ונגנב או אבד לאחר שנתרמה הלשכה והאי לא נתחייב באחריותו ולא היה לו לפורעו דהכי קיי"ל (ב"מ נח:) בני העיר ששיגרו את שקליהן ונגנבו או שאבדו אם נתרמה התרומה נשבעין השלוחין לגזברים שאבדו ובעלים פטורים דתורמין על האבוד ואם קודם שנתרמה הלשכה נשבעין לבני העיר לפיכך כי חזר הנודר ופרע שקלו מותר דלא מהנה ליה כלל: **משום לפרוע.** דהתם אי הוה פרע חובו הוה מהני ליה: ג)**תפול הנאה להקדש.** מפ' בגמרא(ד): **לא שנו.** דמחזיר לו אבידתו אלא כשנכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה שהמחזיר הדירו מנכסיו: **דכי מהדר ליה מידעם דנפשיה קמהדר ליה.** וליכא הנאה שאינו מהנהו מנכסיו כלום: **אבל נכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר.** דמחזיר מודר מבעל אבידה לא מצי מהדר ליה אבידתו משום דאי מהדר ליה הוה מתהני מבעל אבידה: **פרוטה דרב יוסף.** דאמר רב יוסף העוסק במלוה פטור מן המלוה ולא בעי למיתב ליה פרוטה לעניא בשביל אותה מלוה שמקיים הלכך אין מחזיר לו אבידתו: **פרוטה דרב יוסף לא שכיח.** דלא שכיח כה"ג דלהוי שביק ולא יהיב פרוטה לעניא בשביל אותה מלוה ולא מתהני מיניה כלל לפיכך מחזיר לו אבידתו:

מקום

ר"ן

אפי' תימא דברי הכל. דאפי' לרבנן דאמרי שחייב לוה להחזיר לזה דמי החוב שפרע בשבילו: **גבי מודר הנאה.** דהיינו מתני': **דיהיב על מנת שלא לפרוע עסקינן.** כלומר דכשהלוהו התנה עמו שלא יהא כח בחבירו לכופו אלא כשירצה הלוה יפרענו מדעתו הלכך כי פרע ליה מדיר לאותו חוב דאע"ג דאפשר דמודר משום כסופא פרע ליה אפ"ה כיון דאי בעי לא פרע ליה לאו מידי יהיב ליה למודר. וכ"ת תינח פורע לו חובו אלא שוקל לו את שקלו היכי שרי אליבא דרבנן איכא למימר דמתניתין לדידהו משכחת לה כגון ששלח את שקלו ונגנב או אבד משנתרמה תרומה דכי ה"ג פטור מלשלם כדתניא נהזהב (ב"מ נח:) בני העיר ששלחו את שקליהם ונגנבו או אבדו אם משנתרמה תרומה נשבעין לגזברים הלכך כי שוקל מדיר את שקלו מידי דלא מחייב בה מודר קיהיב וקמ"ל שאע"פ שהיה דרכן לפרוע אותו שרי כיון שאין הגזברים יכולין לכופו: **גזירה שלא לפרוע אטו לפרוע.** כלומר דאי אמרי' דמדיר פורע לו חובו של מודר כשלוה ע"מ שלא לפרוע איכא למיגזר דלמא פרע ליה אע"פ שלוה אותו המודר ע"מ שיכפנו המלוה לפרוע הלכך אי מתני' רבנן ליכא גוונא דשרי אלא ודאי חנן היא ומותר בכל ענין. ובפרק שני דייני גזירות (כתובות קח.) מסקינן בגוונא אחרינא דאמר התם נהי דהנאה לית ליה כסופא מי לית ליה. והאי עמד א' ופירנס את אשתו דאמר דלחנן הניח מעותיו על קרן הצבי כתב הרשב"א ז"ל דדוקא במפרש שמחמת מזונות שחייב לה בעלה הוא נותן לה דבכה"ג אמר חנן דפטור אבל פרנס סתם חוזר וגובה לפי שכל המפרנס סתם אינו מפרנס בתורת מתנה אלא בתורת הלואה ונמצא שהיא חייבת לו ומי שפרנס אותה גובה ממנה והיא גובה מבעלה וכמו שפרש"י ז"ל בפרק שני דייני גזירות(ה) גבי לווה ואכלה מאי דאמר דאכלה והיא נפרעת מבעלה ובעל חוב גובה ממנה והביא ראיה דהמפרנס סתם לא אמרי' במתנה קיהיב אלא לשם הלוואה מיורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות (כתובות פ. ב"מ קא.) דחייב בעל השדה לשלם ולא כל הימנו שיאמר במתנה נתת לי ועוד ראיה מדגרס בירושלמי בפרק איזהו נשך [ב"מ פ"ה ה"א] חד בר נש אישאל לחבריה דינרין אשריתיה גו ביתיה אמר ליה הב לי דינרי אמר ליה הב לי אגר ביתי אתא עובדא קמיה דר' אבא בר זבינא ומריקו ליה מאי דהוה חמי למשרייה והכא ודאי בשהעמידו סתם בתוך ביתו איירי ולא בשהעמידו בפירוש בשכר דא"כ לא הוה אמר ליה אידך הב לי כל דינרי דהוה פרע ליה מה שהתנה עמו לתת לו בשכירותו וכן נמי ליכא למימר דמשום רבית קאמר דא"כ הוה ליה למימר נכה לי אגר ביתי אלמא המשכיר חבירו בתוך ביתו סתם לא למתנה איכוון אלא לשכירות וכיון שכן המפרנס אשת חבירו סתם חוזר וגובה ממנו אלו דבריו ז"ל. ואינם מחוורים לדעתי דנהי דהני מוכחי דהמהנה את חבירו סתם לאו לשם מתנה קא מכוון אפילו הכי המפרנס את אשת חבירו סתם לחנן הניח מעותיו על קרן הצבי משום דנהי דלאו בתורת מתנה קעביד מיהו סתמא זו אדעתא דבעל נחית ולאו אדעתא דידה שבכר הוא יודע שאין לאשה זו נכסים שיהא נפרע מהן אלא מבעלה ולא מסיק אדעתיה לומר שתתחייב היא בהן כדי שתוכל לגבות מבעלה ולהגבותו דלאו כולהו אינשי דינא גמירי אלא סתמא אדעתא דבעל נחית ומש"ה נהי דלאו בתורת מתנה קעביד כדמוכחי הנך ראיות דאייתי הרשב"א ז"ל אפילו הכי לחנן הניח מעותיו על קרן הצבי דמסתמא אדעתא דבעל קעביד: **ולענין הלכה** קיי"ל כחנן הלכך פורע חובו של חבירו הניח מעותיו על קרן הצבי ואפילו בבעל חוב דוחק נמי דליכא למימר דטעמא דחנן משום דמצי אמר ליה מפייס הוינא ליה והוה מחיל לי דהא מתני' דשוקל לו את שקלו אתיא לן שפיר כחנן אף על גב דלא מצי אמר שימחלו לו הגזברים. ומסתברא לי דבמלוה שיש עליה משכון נמי אבד מעותיו דהא אמרינן הכי בירושלמי [כתובות פי"ג ה"ב] אליבא דבני כהנים גדולים דאמר התם דאפילו לבני כהנים גדולים דאמרי במפרנס את אשתו דישבע כמה הוציא ויטול התם היינו טעמא משום דלא עלה על דעתו שתמות אשתו ברעב אבל בפורע חובו מודו לחנן דפטור דמצי אמר מפייס הוינא ליה והוה מחיל לי ואמרינן התם הגע עצמך שהיה בידו משכון מפייס הוינא ליה ומהדר לי משכוני ונהי דבגמרא דילן לא סבירא לן הכי אליבא דבני כהנים גדולים דא"כ לא הוה מצטריך לאוקמא למתניתין בשלוה על מנת שלא לפרוע [כתובות קח.] אפילו הכי נקטינן מהא דירושלמי דחנן אפילו מלוה שיש עליה משכון אמר דכיון דבירושלמי אמר בפשיטות דמודו ליה רבנן ו)דחנן בהכי אלמא שמיע להו דחנן אמר הכי ונהי דלפום גמרא דילן בני כהנים גדולים לא מודו אפילו הכי גמרינן מירושלמי דחנן אמר אפילו במלוה שיש עליה משכון והכא לא אשכחן איפכא בגמרא דילן. כן נראה לי: **מידעם דנפשיה קא מהדר ליה.** ולא מהני ליה מידי אלא שמבריח נזק אבידתו מעליו: **דקא מהני ליה פרוטה דרב יוסף.** דכי מהדר ליה אבידתו מיפטר מלמיתב ליה פרוטה לעני שהעוסק במלוה פטור מן המלוה. ותלי לה בדרב יוסף דכיון דמיפטר מלמיתב פרוטה לעני רבה ורב יוסף פ' הכונס לאן לדיך (ב"ק נו:) בשומר אבידה אי הוי כשומר שכר וסבירא ליה לרב יוסף דכיון דמיפטר מלמיתב פרוטה לעני שומר שכר הוי: **פרוטה דרב יוסף לא שכיח.** שיבא עני לישאל ממנו באותה שעה דנימא לא מהדר משום דמתהני מידי דכי האי גוונא כיון דלא שכיח לא הוי בכלל איסור הנאה ומיהו כיון דאפשר דאתי ומתהני מינה שומר שכר הוא עליה וחייב בגניבה ואבידה:

תנן

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ו מהל' אישות הל' יט ופכ"ו מהל' מלוה הל"ו סמג עשין מח ולאוין פא טוש"ע אה"ע סימן ע סעיף ח וטוש"ע ח"מ סימן קכח סעיף א:

ה ב מיי' פ"ו מהלכות נדרים ה"ח סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן רכא סעיף ג:

תוספות

חנן אומר איבד מעותיו. משום דהוי מבריח ארי בעלמא ואע"ג דחייב במזונות אשתו מ"מ יכול לומר שהיתה מסתפקת ממעשה ידיה ואי"ת והא פרק השוכר [את] הפועלים (ב"מ עג.) דרועה שהקדים ברועים ומקלות חוזרין ונוטלין שכרם מבעל הבית ואמאי מבריח ארי בעלמא וי"ל דלאו מבריח הוא כיון דברי היזיקא שאם לא הקדים האריה היה אוכל הבהמות וליכא דלא ברי היזיקא שהארי אינו ממש עומד ומזומן ואינו מצילו כי אם מפחד שהארי לא הוי ברי היזיקא ואי"ת בפורע חובו מבריח מיניה והלא ידוע לכל שיש לו לפרוע חובו וא"כ מהנהו וי"ל דפורע חובו היינו זן אשתו ובניו דאיפשר שיתפרנסו ממעשה ידיהם ולא ברי היזיקא אבל לא נראה דמדקאמר אחרי כן וזן את בניו ואת בנותיו אלמא משמע דמה שאמר זן בניו לאו פורע חובו וי"ל דרישא איירי שזן אשתו ואת בניו שלא בפניו וסיפא איירי בפניו והוי חידוש ואף על גב שמפרנסם בפניו ואין מוחהו אפ"ה חשבינן להו מבריח ע"ל דפורע חובו היינו פורע ממש וא"ת א"כ ודאי [לאו] מבריח ארי וי"ל דיכול לומר בע"ח לפרוע חובו מפייסינן ליה דמחיל לי ואפילו במשכון מפייסנא ליה והדר לי משכוני הלכך לאו ברי היזיקא ולכך הוי מבריח ארי: דמהני ליה פרוטה דרב יוסף. פי' בשעה שעסק במלוה אבידה וא"ת ישיב לו אבילת הנאה להקדש אותה פרוטה במקום שנוטלין עליה שכר וי"ל דלא מצי לדיין לדעת כמה פעמים פטור הוא על ידה ממיתב ריפתא לעניא וא"ת והא אברוחי ארי בעלמא הוא שמבריח מעליו שעני דאפי' גבי פורע חוב חשבינן ליה מבריח מפני ששהרי מבריח ליה לפיכך לא ברי היזיקא כ"ש הכא גבי פרוטה שאינה מצויה כ"כ והא לא חשיב הנאה וי"ל דפורע חובו היינו אותו שפורע חובו עוברו מבריח אדם מעליו הלכך לאו ברי היזיקא ולכך הוי כמבריח ארי אבל הכא המחזיר עלמו מבריח הארי מעל עלמו ע"י שמתעסק באבידת חבירו והרי הוא כאילו נוטל מכיסו של בעל אבידה ונותנה לעני ה"נ גבי פורע חובו אם דבעל חוב נוטל מעות מזה לפטור חובו כמו כן היה אסור:

מסורת הש"ס

א) כתובות קז., ב) ב"ק ט: ב"מ כט. סב. שבועות מד., ג) [שייך למשנה לג.], ד) [לקמן לד.], ה) [כתובות קז: ד"ה חנן], ו) [צ"ל לחנן], ז) שייך לדף שאח"ז,

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' דיהיב ליה על מנת: (ב) שם דקא מתהני פרוטה דרב יוסף: (ג) רש"י ד"ה דברי חנן וכו' לפרוע החוב כלום וכו' דאי בני כהנים כצ"ל ותיבת על נמחק:

◆

מוסף רש"י

חנן אמר איבד את מעותיו. שלא אמתינו לך הלוי ואני אפרע, אבל אם הלוה את האשה מעות למזונותיה על מנת שתשלם לו, הוא תובעה והיא תובעת הבעל וישלם (כתובות קז:).

◆

פירוש הרא"ש

חנן היא. דאמר איבד את מעותיו ואינו יכול לומר את חובך פרעתי שלא לי יהיה ה"נ לכל חוב שעליו ועמד זה ופרעו וזה לא אמר לו הלוייני אינו חייב לו כלום וכיון דאלו פרעיה לשם הלואה לאו הלואה כי פרעיה נמי לשם מחילה לא מידי קיהיב ליה: ע"מ שלא לפרוע. עד שירצה לפרוע מעצמו אבל לא יכול ללותו הלכך לא מהני ליה מידי. כך פרש"י ז"ל בפ' בתרא דכתובות: מידעם דנפשיה קמהדר ליה. מלוה בעלמא קעביד ולא מהני ליה מידי: מהני ליה פרוטה דרב יוסף. דאמר בפרק המפקיד (ב"מ כט.) דשומר אבידה כש"ש דהואיל הנאה דלא קמצי שכיחא ליה לפיכך רישא בשעה שהוא עסוק בשמירת האבידה כגון לשמוש בשעה שהוא עסוק במלוה פטור מן המלוה וכן נמי הכא בשעה שהוא מוליך האבידה לבית פטור מן הצדקה: פרוטה דרב יוסף לא שכיח. שיזדמן לו עני באותה שעה: ז)**בשלמא למאן דאמר אף בשנכסי בעל אבידה אסורין על המחזיר.** פירוש כשנכסיהם מודרין זה מזה היינו דקתני תפול הנאה להקדש שהמחזיר אינו יכול לקבל אבידה אסור לעצמו: אלא למאן דאמר בשנכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה דוקא בהכי איירי מתניתין אמאי תפול הנאה להקדש: **אחרא.** על דרך אחר כגון אם אין המחזיר רוצה לקבל שכר ובעל אבידה אינו יכול לעכבו הלכך תפול הנאה להקדש והא דלא קתני יקבל המחזיר שכרו משום דכולה מתניתין איירי במחזיר בחנם דהא קתני כרישא מחזיר לו אבידתו היינו בחנם דאי בשכר פשיטא דהא נכסי בעל אבידה מותרים למחזיר הלכך בסיפא נמי איירי במחזיר בחנם ולהכי מגא תפול הנאה להקדש: